

Петро Авсенєв

АВСЕНЄВ Петро Семенович (1810—31.03/12.04.1852 — філософ, психолог, богослов. Народився в с. Новопокровському Воронежської губ. в родині священника. Після закінчення духовного училища і семінарії у Воронежі вступив до КДА (1829), де здобув ступінь магістра богослов'я і словесних наук (1833). Був залишений в академії бакалавром по класу німецької мови, якою володів бездоганно. Викладав також тимчасово рос. історію (1835). У 1836 р. посів філос. кафедру, щойно звільнену *О. Новицьким*, реалізувавши давнє прагнення і покликання до викладання філос. курсів. Успішна, на перший погляд, академічна кар'єра (з 1839 р. — екстраординарний, з 1845 р. — ординарний професор КДА, в 1846—50 — інспектор академії, в 1848—50 — редактор академічного часопису “Воскресное чтение”; крім того, в 1839—44 рр. — ад'юнкт каф. філософії Ун-ту Св. Володимира) не принесла А. внутрішнього задоволення. “Сумирний філософ”, відданий син церкви, перейнятий широкою глибокою релігійністю, А. уособлював рідкісну гармонію віри та розуму. Втім цілковита відповідність гол. вимозі до викладача філософії — благонадійності — не врятувала його від тиску й нарікань з боку академічного начальства. Тяжіння до вивчення надприродних явищ людської психіки (лунатизм, ясновидіння, божевілля та ін.), намагання проникнути в таїну “сутінкових станів душі”, впевненість у здатності душі до безпосереднього спілкування із зовнішнім світом і несвідомого знання викликали не тільки подив, а й певні підозри у ректора академії *Інокентія* (Борисова) і Київ. митрополита *Філарета* (Амфітеатрова), що змушувало А. кілька разів переробляти свої академічні курси (в КДА читав психологію та історію новітньої філософії). Не дала душевного притулку, попри щирі любов студентів, що сприймали його лекції мало не як ідеальні, і праця А. в ун-ті, де він викладав логіку, “історію душі”, історію новітньої філософії, “моральну філософію в поєднанні з природним правом” та філософію історії. Інтим-

ні переживання, що додалися до цих обставин, підштовхнули А. до прийняття чернецтва (1844). Наречений *Феофаном*, 1846 р. він був висвячений на архімандрита. Залишивши ун-т ще 1844 р., А. поступово відходить від викладання філософії і в академії, зосереджуючись наприкінці 40-х рр. на читанні бібліології. Виснажений науковими заняттями й академічною діяльністю, яким присвячував увесь свій час, не знаючи відпочинку, хворий на сухоти, 1850 р. А. був змушений залишити викладання. Отримавши призначення настоятелем посольської церкви, вирушає до Риму, де невдовзі помирає. Похований на римському кладовищі поблизу брами св. Павла поруч із рос. художником *К. Брюлловим*.

Один із найосвіченіших людей імперії, знавець мов, історії, природничих наук, А. відіграв помітну роль у становленні академічної філософії і як викладач, і як мислитель. Орієнтуючись на святоотчу традицію і синтезуючи її з німецькою містикою та ідеалізмом шеллінгівської школи (Баадер, Бурдах, Карус, Окен, Стефенс, Ешенмайєр, Шуберт), А. закладає підґрунтя вітчизняної християнської психології й антропології, розгорнутих згодом у працях *П. Юркевича*, *В. Зеньковського* та ін. Філософ-романтик, А. мав вплив і за межами академічного середовища, зокрема серед діячів Кирило-Мефодіївського тов-ва. За твердженням *В. Міяковського*, “морально-християнські настрої братчиків найбільше культивувалися цим ченцем-професором”.

Переважна частина з написаного А. залишається в рукописах, що зберігаються в ІР НБУВ.

Твори А.: Симпатия и ее источники // Москвитянин.— 1841.— Т. VI; Из наблюдений над умирающими. Письмо к другу (надруковано І. С. Белюстніним з лекцій А.) // Там само.— 1852.— Т. V. — Отд. VIII; Смерть // Домашняя беседа.— 1867.— Вып. 49—51; Из записок по психологии // Сб-к из лекций бывших профессоров Киев. духовной академии.— К., 1869; Арх. Феофан Авсенев в письмах своих к одесскому протоиерею С. А. Серафимову // ТКДА.— 1905.— №11.

Про нього див.: Аскоченский В. История Киев. духовной академии по преобразованию

ея в 1819 г.— СПб., 1863; *Мальшевский И. И.* Ист. записка о состоянии академии в минувшее пятидесятилетие // ТКДА.— 1869.— №11—12; *Міяковський В.* Люди сорокових років (Кирило-методіївці в їх листуванні) // За сто літ. Матеріали з громадського й літ. життя України XIX і поч. XX ст.— Кн. 2.— К., 1928; *Шпет Г. Г.* Очерк развития русск. философии // *Шпет Г. Г.* Соч.— М., 1989; *Рождественский Ю. Т.* Киев. школа академической психологии первой пол. XIX в.— К., 1999; *Ткачук М. Л.* Київ. академічна філософія XIX — поч. XX ст.: методологічні проблеми дослідження.— К., 2000.

М. Ткачук

АЛАНДСЬКИЙ Павло Іванович (29.06/10.07.1844—28.10/10.11.1883) — філолог-класичник, античнознавець. Народився в С.-Петербурзьк. губ. в родині священника. Закінчив Олександро-Невське духовне училище, С.-Петербурзьку духовну семінарію (1865), історико-філол. ф-т (за фахом “грецька філологія”) С.-Петербурзьк. ун-ту (1870). Викладав латину в Олександро-Невському духовному училищі (1870—73). Магістр грецької словесності і приват-доц. у С.-Петербурзьк. ун-ті (1873). Від 1874 р. і до смерті — доц. каф. грецької словесності Ун-ту Св. Володимира. Читав латину, історію римськ. літ-ри та старожитності. Викладав античну історію та історію римськ. літ-ри на Вищих жіночих курсах. Підготував докторську дисертацію “Зображення душевних порухів у трагедіях Софокла” (1877), не прийняту до захисту С.-Петербурзьк. ун-том.

До сфери наукових зацікавлень позитивістськи налаштованого А. входили грецька філологія і філософія, психологія, особливо експериментальна. Досліджував проблеми психології творчості, або, за його термінологією, “філологічної екзегетики” (передусім на матеріалі трагедій Софокла), намагаючись перетворити останню на точну науку, яка б дозволяла побачити за складністю творчого процесу його прості складові й виробити надійну методологію відтворення з текстів душевно-ментальних процесів їхніх авторів. До історії вітчизняної філософії А. увійшов передусім як ініціатор дискусії (1877) з проф. філософії *О. Коз-*

ловим. Основні тези А.: суспільство перебуває у стані розумової анархії; порятунок від неї — створення єдиного (спільного для всіх) світогляду, але філософія до цього неспроможна, адже, по-перше, немає жодної ознаки, яка давала б підстави вважати її наукою, а по-друге, як нібито “наука про світ у цілому”, і неможлива, і не потрібна; час філософії минув, настає епоха науки; немає нічого такого, що було б досяжним для філософії й недосяжним для науки; філософія — опіум для людства, яке страждає від браку наукового знання; філософія вгамовує біль людей, але врятує їх не вона, а наука. Філософи лише “мудрують” про те, що або не дано знати, або можемо і будемо знати з науки. На думку *О. Козлова*, ліквідація А. філософії на словах обертається ствердженням певної філософії де-факто.

Твори А.: О значении и употреблении conjunctivi в языке Илиады и Одиссеи.— СПб., 1872; Поэзия как предмет науки // УИ.— 1875.— №1—5 (окр. вид.— К., 1875); Филологическое изучение произведений Софокла // УИ.— 1877.— №7—9; Изображение душевных движений в трагедиях Софокла. Опыт для теории поэтического творчества.— К., 1877; Философия и наука. Посв. А. А. Котляревскому // УИ.— 1877.— №1—2; Арийская семья, ее строй и развитие (соч. Неагн'а) // УИ.— 1880.— №6—7; Древнейший период Рима и его изучение (о позднейших трудах в этой области) // УИ.— 1881.— №6—9, 1882.— №1, 4, 5 (окр. вид.— К., 1882); Религиозная жизнь в современной Индии (соч. Лейлла) // УИ.— 1883.— №7; История Греции.— К., 1885.

Про нього див.: *Козлов А. А.* Философия как наука. Ответ П. И. Аландскому // УИ.— 1877.— №4—6, 8; *Мищенко Ф.* Некролог. П. И. Аландский (1844—1883) // УИ.— 1883.— №12; *Помяловский И. В.* П. И. Аландский (Некролог) // ЖМНП.— 1884.— Янв.— Ч. ССXXXI; *Мищенко Ф.* Аландский Павел Иванович // *Венгеров С. А.* Критико-биограф. словарь русск. писателей и ученых.— Т. 1.— СПб., 1889.

В. Білодід

АНАНЬІН Степан Андрійович (1875—1942) — психолог, педагог, перекладач. Випускник, професорський стипендіат, приват-доц. (1912), професор педагогіки Ун-ту Св. Володимира. В 1905—1907 рр. здійснив російськомовний переклад і науковий

Петро Авсенєв

АВСЕНЄВ Петро Семенович (1810—31.03/12.04.1852 — філософ, психолог, богослов. Народився в с. Новопокровському Воронежської губ. в родині священника. Після закінчення духовного училища і семінарії у Воронежі вступив до КДА (1829), де здобув ступінь магістра богослов'я і словесних наук (1833). Був залишений в академії бакалавром по класу німецької мови, якою володів бездоганно. Викладав також тимчасово рос. історію (1835). У 1836 р. посів філос. кафедру, щойно звільнену *О. Новицьким*, реалізувавши давнє прагнення і покликання до викладання філос. курсів. Успішна, на перший погляд, академічна кар'єра (з 1839 р. — екстраординарний, з 1845 р. — ординарний професор КДА, в 1846—50 — інспектор академії, в 1848—50 — редактор академічного часопису “Воскресное чтение”; крім того, в 1839—44 рр. — ад'юнкт каф. філософії Ун-ту Св. Володимира) не принесла А. внутрішнього задоволення. “Сумирний філософ”, відданий син церкви, перейнятий широкою глибокою релігійністю, А. уособлював рідкісну гармонію віри та розуму. Втім цілковита відповідність гол. вимозі до викладача філософії — благонадійності — не врятувала його від тиску й нарікань з боку академічного начальства. Тяжіння до вивчення надприродних явищ людської психіки (лунатизм, ясновидіння, божевілля та ін.), намагання проникнути в таїну “сутінкових станів душі”, впевненість у здатності душі до безпосереднього спілкування із зовнішнім світом і несвідомого знання викликали не тільки подив, а й певні підозри у ректора академії *Інокентія* (Борисова) і Київ. митрополита *Філарета* (Амфітеатрова), що змушувало А. кілька разів переробляти свої академічні курси (в КДА читав психологію та історію новітньої філософії). Не дала душевного притулку, попри щирі любов студентів, що сприймали його лекції мало не як ідеальні, і праця А. в ун-ті, де він викладав логіку, “історію душі”, історію новітньої філософії, “моральну філософію в поєднанні з природним правом” та філософію історії. Інтим-

ні переживання, що додалися до цих обставин, підштовхнули А. до прийняття чернецтва (1844). Наречений *Феофаном*, 1846 р. він був висвячений на архімандрита. Залишивши ун-т ще 1844 р., А. поступово відходить від викладання філософії і в академії, зосереджуючись наприкінці 40-х рр. на читанні бібліології. Виснажений науковими заняттями й академічною діяльністю, яким присвячував увесь свій час, не знаючи відпочинку, хворий на сухоти, 1850 р. А. був змушений залишити викладання. Отримавши призначення настоятелем посольської церкви, вирушає до Риму, де невдовзі помирає. Похований на римському кладовищі поблизу брами св. Павла поруч із рос. художником *К. Брюлловим*.

Один із найосвіченіших людей імперії, знавець мов, історії, природничих наук, А. відіграв помітну роль у становленні академічної філософії і як викладач, і як мислитель. Орієнтуючись на святоотчу традицію і синтезуючи її з німецькою містикою та ідеалізмом шеллінгівської школи (Баадер, Бурдах, Карус, Окен, Стефенс, Ешенмайєр, Шуберт), А. закладає підґрунтя вітчизняної християнської психології й антропології, розгорнутих згодом у працях *П. Юркевича*, *В. Зеньковського* та ін. Філософ-романтик, А. мав вплив і за межами академічного середовища, зокрема серед діячів Кирило-Мефодіївського тов-ва. За твердженням *В. Міяковського*, “морально-християнські настрої братчиків найбільше культивувалися цим ченцем-професором”.

Переважна частина з написаного А. залишається в рукописах, що зберігаються в ІР НБУВ.

Твори А.: Симпатия и ее источники // Москвитянин.— 1841.— Т. VI; Из наблюдений над умирающими. Письмо к другу (надруковано І. С. Белюстніним з лекцій А.) // Там само.— 1852.— Т. V. — Отд. VIII; Смерть // Домашняя беседа.— 1867.— Вып. 49—51; Из записок по психологии // Сб-к из лекций бывших профессоров Киев. духовной академии.— К., 1869; Арх. Феофан Авсенев в письмах своих к одесскому протоиерею С. А. Серафимову // ТКДА.— 1905.— №11.

Про нього див.: Аскоченский В. История Киев. духовной академии по преобразованию

ея в 1819 г.— СПб., 1863; *Мальшевский И. И.* Ист. записка о состоянии академии в минувшее пятидесятилетие // ТКДА.— 1869.— №11—12; *Міяковський В.* Люди сорокових років (Кирило-методіївці в їх листуванні) // За сто літ. Матеріали з громадського й літ. життя України XIX і поч. XX ст.— Кн. 2.— К., 1928; *Шпет Г. Г.* Очерк развития русск. философии // *Шпет Г. Г.* Соч.— М., 1989; *Рождественский Ю. Т.* Киев. школа академической психологии первой пол. XIX в.— К., 1999; *Ткачук М. Л.* Київ. академічна філософія XIX — поч. XX ст.: методологічні проблеми дослідження.— К., 2000.

М. Ткачук

АЛАНДСЬКИЙ Павло Іванович (29.06/10.07.1844—28.10/10.11.1883) — філолог-класичник, античнознавець. Народився в С.-Петербурзьк. губ. в родині священника. Закінчив Олександро-Невське духовне училище, С.-Петербурзьку духовну семінарію (1865), історико-філол. ф-т (за фахом “грецька філологія”) С.-Петербурзьк. ун-ту (1870). Викладав латину в Олександро-Невському духовному училищі (1870—73). Магістр грецької словесності і приват-доц. у С.-Петербурзьк. ун-ті (1873). Від 1874 р. і до смерті — доц. каф. грецької словесності Ун-ту Св. Володимира. Читав латину, історію римськ. літ-ри та старожитності. Викладав античну історію та історію римськ. літ-ри на Вищих жіночих курсах. Підготував докторську дисертацію “Зображення душевних порухів у трагедіях Софокла” (1877), не прийняту до захисту С.-Петербурзьк. ун-том.

До сфери наукових зацікавлень позитивістськи налаштованого А. входили грецька філологія і філософія, психологія, особливо експериментальна. Досліджував проблеми психології творчості, або, за його термінологією, “філологічної екзегетики” (передусім на матеріалі трагедій Софокла), намагаючись перетворити останню на точну науку, яка б дозволяла побачити за складністю творчого процесу його прості складові й виробити надійну методологію відтворення з текстів душевно-ментальних процесів їхніх авторів. До історії вітчизняної філософії А. увійшов передусім як ініціатор дискусії (1877) з проф. філософії О. Коз-

ловим. Основні тези А.: суспільство перебуває у стані розумової анархії; порятунок від неї — створення єдиного (спільного для всіх) світогляду, але філософія до цього неспроможна, адже, по-перше, немає жодної ознаки, яка давала б підстави вважати її наукою, а по-друге, як нібито “наука про світ у цілому”, і неможлива, і не потрібна; час філософії минув, настає епоха науки; немає нічого такого, що було б досяжним для філософії й недосяжним для науки; філософія — опіум для людства, яке страждає від браку наукового знання; філософія вгамовує біль людей, але врятує їх не вона, а наука. Філософи лише “мудрують” про те, що або не дано знати, або можемо і будемо знати з науки. На думку О. Козлова, ліквідація А. філософії на словах обертається ствердженням певної філософії де-факто.

Твори А.: О значении и употреблении conjunctivi в языке Илиады и Одиссеи.— СПб., 1872; Поэзия как предмет науки // УИ.— 1875.— №1—5 (окр. вид.— К., 1875); Филологическое изучение произведений Софокла // УИ.— 1877.— №7—9; Изображение душевных движений в трагедиях Софокла. Опыт для теории поэтического творчества.— К., 1877; Философия и наука. Посв. А. А. Котляревскому // УИ.— 1877.— №1—2; Арийская семья, ее строй и развитие (соч. Неагн'а) // УИ.— 1880.— №6—7; Древнейший период Рима и его изучение (о позднейших трудах в этой области) // УИ.— 1881.— №6—9, 1882.— №1, 4, 5 (окр. вид.— К., 1882); Религиозная жизнь в современной Индии (соч. Лейлла) // УИ.— 1883.— №7; История Греции.— К., 1885.

Про нього див.: Козлов А. А. Философия как наука. Ответ П. И. Аландскому // УИ.— 1877.— №4—6, 8; Мищенко Ф. Некролог. П. И. Аландский (1844—1883) // УИ.— 1883.— №12; Помяловский И. В. П. И. Аландский (Некролог) // ЖМНП.— 1884.— Янв.— Ч. ССXXXI; Мищенко Ф. Аландский Павел Иванович // Венгеров С. А. Критико-биограф. словарь русск. писателей и ученых.— Т. 1.— СПб., 1889.

В. Білодід

АНАНЬІН Степан Андрійович (1875—1942) — психолог, педагог, перекладач. Випускник, професорський стипендіат, приват-доц. (1912), професор педагогіки Ун-ту Св. Володимира. В 1905—1907 рр. здійснив російськомовний переклад і науковий